

Štěpán, Ludvík

Tři plodné cesty vědecké práce

In: *Komparatistika, genologie, translologie* : Krystyna Kardyni-Pelikánová [jubilejní sborník]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000, pp. 25-29

ISBN 8021024402

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132509>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

TŘI PLODNÉ CESTY VĚDECKÉ PRÁCE

LUDVÍK ŠTĚPÁN (BRNO)

Krystyna Kardyni-Pelikánová, emeritní profesorka dějin polské literatury Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, i když vyrostla a vystudovala v Polsku (v Lodži a Krakově), patří k předním polonistům v České republice; s manželem prof. PhDr. Jarmilem Pelikánem, CSc., jsou v současné době jedinými profesory polské literatury u nás.

Jak dosvědčuje autorčina bibliografie, její celoživotní dílo je nesmírně bohaté a vnitřně zajímavě strukturované. Během studia se soustředila na problematiku literární kritiky (diplomová magisterská práce *Zasadnicze idee polskiej krytyki literackiej 1822-1830*), další vědecká činnost se větví hned na několik souběžných cest. Především jsou to studie z oblasti slovanských literatur, hlavně polské a české, v jejichž rámci zkoumala také polsko-české literární vztahy. Druhým významným okruhem práce prof. Kardyni-Pelikánové jsou výzkumy žánrů a žánrových forem na příkladech polských a českých literárních děl. Komparatistický charakter má i třetí zájmová oblast brněnské profesorky: teoretické rozborů překladů polské literatury do českého jazyka.

Studie prof. Kardyni-Pelikánové z období do obhájení habilitační práce obřezají všechna tři směrování autorky (s akcentací její celoživotní lásky – období romantismu). Svědčí o tom studie např. o K. H. Máchovi, J. E. Purkyně, K. Světlé, P. Bezručovi, K. Čapkovi, V. Nezvalovi či J. Mahenovi na straně české a mj. o J. Kochanowském, A. Mickiewiczovi, J. Słowackém, C. K. Norwidovi, J. I. Kraszewském, H. Sienkiewiczovi, W. S. Reymontovi na straně polské, ale také obecnější pohledy (třeba studie *Moderní interpretace romantismu v souvislosti s národním a společenským děním ve slovanských zemích*, 1974). Vyvrcholením autorčina vědeckého snažení jsou monografie *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego* (1969), původně doktorská dizertace, a *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej* (1975), práce habilitační.

Už první knižní publikace K. Kardyni-Pelikánové **Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego** (1969) upozornila na řadu dosud neznámých otázek, např. na vztahy Poláků s moravskými tvůrci a osobnostmi, a zdůraznila proměny vztahu Čechů k polskému lednovému

povstání v roce 1863, samozřejmě v rovině politické, ale zejména v kulturní a literární (povstání se v mnoha ohledech stalo inspirací, jak nepřízní stíhaný národ dokáže vzdorovat osudu a jak romantičtí autoři dokázali svoje revoluční povstání zakódovat do své tvorby). Nově se autorce podařilo také interpretovat známá fakta, např. vzájemnou recepci literatury, která byla podmíněna proměnami v českém a polském kulturním kontextu, osobitě vyložila ohlas polské romantické literatury v českých zemích a v neposlední řadě přišla s nevšedním výkladem působení ideových a uměleckých hodnot v českém prostředí.

K této tematické oblasti, resp. k celému období polského romantismu a analogické době v literatuře české (s mnohými přesahy obecně slovanskými), se váže řada pozdějších dílčích studií brněnské profesorky. Stačí namátkou uvést práce jako „*Lilla Weneda*” *Słowackiego wobec mitu Słowianina o gołębim sercu* (1976), *Poznałem Krym Twój... Josef Svatopluk Machar wobec „Sonetów Krymskich” A. Mickiewicza* (1982), *K problematice ohlasu Máchova díla v Polsku* (1986), *Dwa spojrzenia na powstanie listopadowe w literaturze czeskiej* (1986), atd.

Druhá knižní práce Karel Havlíček Borovský v křegu literatury polskiej (1975) není pouze monografií velkého českého básníka a výrazné osobnosti českých národních dějin. K. Kardyni-Pelikánová totiž přišla s rozsáhlým komparatistickým zpracováním obecného vztahu polské a české literatury, právě na příkladu K. Havlíčka Borovského. Problematiku zpracovala z různých hledisek a pod zorným úhlem odlišných metodologických aspektů a dospěla k syntéze jednoho literárního jevu. Tím je Havlíčkova recepcie polské literatury (na rozdíl od jeho recepcie ruské literatury téměř neznámá) a opačně recepcie Havlíčkova díla v Polsku. Zajímavé je např. objevování genetických vztahů a genologických filiací: brněnská profesorka mj. ozřejmila Havlíčkův vztah k Mickiewiczově epigramatice a jeho názory na polskou fyziologickou črtu a romantické vypravěčství. V další části rozebrala z hlediska moderní translatoologie polské překlady Havlíčkovy skladby Křest svatého Vladimíra a rozdílnými interpretačními postoji překladatelů objasnila nejzávažnější amplifikační, inverzní, redukční a substituční rozdíly mezi originálem a polskými verzemi.

Jak z dosavadních poznámek vyplývá, oddělit parciální zájmy od celku díla prof. K. Kardyni-Pelikánové nelze; prolínají se, doplňují a navzájem na sebe navazují. Proto autorčiny výzkumy genologické a translatologické šly vždy ruku v ruce s úsilím komparatistickým, jemuž většinou dominovaly vztahy literatury polské a české (příp. dalších slovanských literatur). Přesvědčit se o tom můžeme na translatologických studiích jako *Poválečné polské překlady české poezie* (1976), „*Chłopi*” *Reymonta w czeskich przekładach* (1977), „*Treny*” *Jana Kochanowskiego w czeskich i słowackich przekładach*

(1981), *Polskie przekłady „Chrztu św. Włodzimierza Karola Havlička* (1984), *K otázce překládání textu se stylizací nářečního projevu* (1989), *Tłumaczenie „Wesela hrabiego Orgaza” R. Jaworskiego w świetle czeskich dążeń do stworzenia prozy awangardowej* (1991), *O českých překladach „Pana Tadeusza”* (1993), ale dostatek dokladů pro toto tvrzení najdeme i v pracích genologicky zaměřených, např. *Baladická tvorba Petra Bezruče a polská sociální balada* (1978), *„Hospodská historka” jako gatunek i tworzywo literackie* (1983), *Wyznaczniki gatunkowe gawędy w „Pamiętnikach” Jana Chryzostoma Paska* (1985), *Hra na detektivku* (1988), *„Máj” K. H. Máchy wobec polskiej powieści poetyckiej* (1991), *Wykorzystanie narracji oralnej (gawęda, hospodská historka) w kształtowaniu nowoczesnej prozy w Polsce i w Czechach* (1991), *Ocalić podmiotowość. Paraepistolarne formy w polskiej i czeskiej prozie współczesnej (na przykładzie „Listów do Jerzego” M. Kuncewiczowej i „Huraganu listopadowego” B. Hrabala* (1996), *Baśń dramatyczna i fantastyczny dramat antytotalitarny w polskiej i czeskiej literaturze przelomu wieków i w okresie międzywojennym* (1999) nebo *Šafařík i Mickiewicz: oświeceniowa i romantyczna koncepcja dziejów literatur słowiańskich w świetle genologii* (1999). V této souvislosti je třeba připomenout práci profesorky Kardyni-Pelikánové na materiálech pro hesla specifických žánrů a žánrových forem české literatury, které otiskuje v mezinárodně uznávaném polském genologickém časopise *Zagadnienia Rodzajów Literackich* (viz bibliografii).

Výběrem nejtypičtějších parciálních studií ze tří naznačených cest literárněvědného bádání brněnské profesorky je třetí knižní publikace **Polsko-českie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład**, která na konkrétních příkladech mapuje tyto její základní oblasti polsko-českých literárněvědných zájmů: komparatistiku, fenomenologickou orientaci a translatologické koncepcce. V první části si z hlediska komparatistiky všímá na půdorysu děl J. Słowackého, K. H. Máchy, J. S. Machara, A. Mickiewicze a R. Jaworského otázek zejména vývojových i vztahových; podnětné jsou např. srovnání polské a české cesty k avantgardní próze, krymské tematiky a kontext Máchova díla v evropském romantismu. Druhá část sleduje genetickou a kompoziční úlohu některých žánrů (Máchovo pojetí románu ve verších, Čapková hra na detektivku) a osvětluje místo paraepistolárních forem v současné polské a české próze a také přitažlivost tzv. hospodské historky pro spontánní vypravěčství. Třetí část autorka zaměřila na translatologii – všímá si hodnot českého ekvivalentu Kochanowského *Trenů* a literárních aluzí a proverbialních výrazů v českých překladech *Pana Tadeáše* a vyslovuje se i k problematice stylizace nářečních projevů v překladatelské práci.

Samozřejmě, že zájmy profesorky K. Kardyni-Pelikánové na trojstranně projektovaném podloží jsou hlubší a variabilnější. Především se musím zmí-

nit o studiích koncipovaných k řešení širších otázek literárněvědného výzkumu (často v rámci slovanských literatur), např. *Utopie i antyutopie w literaturze czeskiej* (1975), „*Literatura a revoluce*“ v *polské literární vědě* (1976), *Vesnický román v době kritického realismu* (1978), *Wolkrova poezie argumentem v polské diskusi o proletářské literatuře* (1980), *K problematice vývoje modernismu a avantgardy v literaturách západních a jižních Slovanů* (s J. Pelikánem, 1983), *Slovenský, polský a český literární kontext Mahenova Jánošíka* (1983), *Literatura czeska na przelomie stuleci* (1988/89), *Dwie koncepcje dziejów literatur słowiańskich: Śafařík – Mickiewicz* (1990), *Sto lat czeskiej krytyki literackiej* (1991), *Literaturoznawstwo polonistyczne w Czechach. Historia – stan obecny – zadania na przyszłość* (1997), *Zapelnianie „białych plam” w recepcji literatury polskiej w Czechach: Karol Wojtyła* (2000) aj.

Profesorka K. Kardyni-Pelikánová rovněž po celou svou aktivní vědeckou dráhu věnovala pozornost literatuře v regionech po obou stranách česko-polské hranice. Z těchto výzkumů vytěžila mj. studie *Gustaw Morcinek a Wojtěch Martinek. Zarys problematyki porównawczej* (1975), *Spoleczeństwo galicyjskie w humoreskach J. Haška* (1983), „*W czarnej krainie węgla...*” *Obraz Śląska w twórczości Andrzeja Niemojowskiego i Petra Bezruča* (1984), *K otázce pojímání literatury na Těšínsku jako literatury regionální* (1989) a další.

Důležitou součástí vědecké práce brněnské profesorky tvoří rovněž podíl na přípravě odborných, vědeckých a studijních pomůcek, jako byly u nás *Slovník polských spisovatelů*, *Slovník literárních směrů a skupin*, *Slovník literární teorie*, *Slovník polských dramatiků*, v Polsku pak mj. *Slovník badaczy literatury polskiej*, *Przewodnik Encyklopedyczny – Literatury Zachodnio i południowosłowiańskie*, byla i členkou kolektivu, který připravoval *Slovník spisovatelů Polska* (LIBRI, Praha 2000). Dodnes spolupracuje s mnoha vědeckými časopisy u nás i v Polsku, např. *Prace Polonistyczne*, *Pamiętnik Słowiański*, *Zagadnienia Rozdajów Literackich*, *Slavia*, *Česká literatura*, *Opera Slavica*, *Slavica litteraria* (X), ale také *Pamiętnik Literacki* v Londýně.

Zásluhou svých učitelů na univerzitě v Lodži a v Krakově (J. Kleiner, S. Skwarczyńska, K. Wyka, S. Pigoń, J. Trzynadłowski, H. Markiewicz) a díky systematické a detailní práci pronikla K. Kardyni-Pelikánová do hloubky problémů z dějin a teorie polské literatury, které jí zajímaly, a z pravidelných kontaktů s předními polskými vědeckými pracovišti a osobnostmi a prostřednictvím vlastních studií, recenzí a článků zprostředkovávala aktuální poznatky české polonistice. Polská bohemistika jí zase vděčí za mnohé při objevování dosud nezmapovaných problémů a zaplňování bílých míst, mnohé udělala pro studium rozvoje polsko-českých literárních vztahů, jak v romantismu, tak v pozdějších obdobích.

Profesorka K. Kardyni-Pelikánová je příkladem vědce, který peripetie svých životních osudů dokáže v profesní dráze využít. Chopila se dané příležitosti a vytěžila z dvojdomého postavení maximum pro obě strany. Její soustavné studium vztahů české a polské literatury přineslo nové pohledy na vzájemné paralely a vazby, na prolínání a ovlivňování (tematické, žánrové) v průběhu tisíciletého „sousedského“ vývoje a dalo důstojný rámec na nových principech budované česko-polské vzájemnosti. A jak svědčí jubilantčiny duševní svěžest a plány do budoucna, můžeme se těšit na další netradiční pohledy v jejích studiích a i nadále počítat s jistotou jejího odborného fundamentu.

